

Molnár Lilla: Az 1956-os forradalom nemzetközi visszhangja

Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, IV. évfolyam, jogász szak

Kulcsszavak: *Hungary, revolution, cold war, UN Special Committee, public opinion*

Bevezetés

Publikációmban célul tűztem ki, hogy az 1956-os magyarországi forradalom által kiváltott nemzetközi politikai és közéleti reakciókat minél sokrétűbben bemutassam. A forradalomnak mind a nyugati mind pedig a keleti blokkra gyakorolt hatásáról írok, valamint bemutatom hogyan hatottak az 1956-ban Magyarországon történtek, a világ legnagyobb sporteseményére az 1956-ban megtartott melbourne-i olimpiára. Dolgozatomban részletesen feldolgozom az Egyesült Nemzetek Szervezete különbizottságának 1956-tal foglalkozó jelentését, így ismertetve a legjelentősebb nemzetközi szervezet álláspontját a konfliktussal kapcsolatban.

1. A hősök forradalma

A magyar forradalom kitörését lelkesen üdvözölte a nyugati világ. A forradalmárok azonban hiába reménykedtek egy esetleges nyugati beavatkozásban. Az ötvenes évek elején ugyan az amerikai külpolitika kihirdette a „feltartóztatás” „visszaszorítás” „felszabadítás” politikáját, valójában az Egyesült Államok a második világháború kitörése után kialakult nemzetközi helyzet fenntartásában volt érdekelt. A nukleáris fegyverek árnyékában, az USA számára a Szovjetunióval történő esetleges összeütközés óriási kockázatot hordozott. Henry Kissinger külügyminiszter a későbbiekben így fogalmazott: „Nem annak veszélye rettentett el bennünket, hogy esetleg alul maradunk, hanem az a tény, hogy nem voltunk hajlandóak megfizetni a győzelem árát. A magyar forradalom kapcsán 1960-ban az amerikai elnök John F. Kennedy megállapította: „A magyar forradalom Washington számára már akkor elbukott, amikor még ki sem tört.”

A magyar forradalom kegyetlen eltiprása világszerte felháborodást váltott ki. Alberto Moravia olasz író azt javasolta, hogy a világ minden fővárosában azt az utcát, ahol a szovjet nagykövetség található, nevezzék át „A legyilkolt magyarok utcájára,„. Albert Camus neves író pedig így fogalmazott: A magyar vér oly nagy értéke Európának és a szabadságnak, hogy

óvnunk kell minden cseppjét. (...) A szabadság mai évfordulóján szívemből kívánom, hogy a magyar nép néma ellenállása megmaradjon addig a pillanatig, amíg Keleten az ellenforradalmi állam mindenütt összeomlik ellentmondásainak és hazugságainak súlya alatt. (...) A magyar munkások és értelmiségiek... láncaik és száműzöttségük ellenére királyi örökséget hagytak ránk, melyet ki kell érdemelnünk: a szabadságot, amelyet ők nem nyertek el, de egyetlen nap alatt visszaadtak nekünk!”¹

Évekkel később Ronald Reagan amerikai elnök Washingtonban a magyar hősökre így emlékezett: „Sohasem fogunk megfélemezni azokról a bátor férfiakról és asszonyokról, akik az esélyek lehetetlensége ellenére félelem nélkül néztek szembe a halállal, így téve tanúságot a szabadság és a nemzeti önrendelkezés iránti szeretetükről. (...) Azzal, hogy tisztelettel adózunk emléküknél, egyben életben tartjuk azokat az eszméket, amelyekért meghaltak: egy szabad, demokratikus, független Magyarország álmát. Nemes példájuk figyelmeztet bennünket, hogy legyünk éberek annak az időtlen és egyetemes ügynek a szolgálatában, amit Thomas Jefferson „örök ellenszegülésnek” nevezett „a zsarnokság minden formájával szemben, amely uralkodni akarna az emberi szellem fölött”

2. A nemzetközi politika reakciója 56-ra, az ENSZ különbizottságának jelentése

Kéthly Anna emigráns magyar politikus megkeresésének is volt köszönhető, hogy Dzsavaharlal Nehru indiai miniszterelnök prágai nagykövetét november 25-én Budapestre küldte tájékozódni, India ENSZ nagykövete pedig decemberben tárgyalt Budapesten a magyar helyzetről.

A Kádár-kormány már november 4-én kérte az ENSZ közgyűléstől a magyar kérdés napirendről való levételét. Az ENSZ rendkívüli közgyűlése azonban úgy határozott az ENSZ főtitkára és megfigyelői utazzanak Magyarországra a helyzet kivizsgálása céljából. A döntést mind a szovjet ENSZ megbízott, mind a magyar kormány elutasította, hivatkozva arra, hogy az ENSZ határozatai beavatkozást jelentenek Magyarországra belügyeibe. 1957. január 10-én az ENSZ közgyűlés Ausztrália, Ceylon, Tunézia és Uruguay részvételével öttagú különbizottság megalakítása mellett döntött, a bizottság feladata a magyarországi események kivizsgálása volt. 111 tanút hallgattak meg, majd 1957 júniusára a bizottság elkészítette jelentését, amelyben elítélte a szovjet beavatkozást. A jelentés a forradalmat, mint a magyar nép szabadságvágyának jogos kifejeződését jellemezte. A különbizottság véleménye szerint az agressziót a szovjet

¹ SALAMON Konrád, *Tizenkét nap szabadság 1956 - Az első antikommunista forradalom*, Magyar Napló Kiadó Kft., Budapest, 2014, 383.385.

fegyveres erők hajtották végre, amikor Kádárt és társait segítették a hatalomra, azzal a kormánnyal szemben, akik a magyar nép többségének bizalmát élvezték. Kérdéseket vet fel, hogy Povl Bang Jensen dán diplomatát, aki a különbizottság másodtitkáráként vezette a vizsgálatot, 1959-ben egy New York-i parkban átlőtt homlokkal találták meg. A diplomata volt az, aki megtagadta a magyar tanúk neveinek és adatainak az ENSZ-főtitkárság irattárába történő elhelyezését, megóvva ezzel a tanúkat az esetleges szovjet megtorlástól. A holttestet két nap múlva elhamvasztották, talán így semmisítve meg a politikai gyilkosság nyomait. Az ENSZ öt évig tartotta napirenden a magyar kérdést.²

2.1. Az ENSZ különbizottság szervezete és teendői

A jelentés első fejezetében a Bizottság szervezetének és teendőinek bemutatására kerül sor. A Különbizottság tagjai Ausztrália, Ceylon Dánia, Tunézia, és Uruguay voltak. A különbizottság azt a feladatot kapta, hogy a közgyűlést és az ENSZ tagjait tájékoztassa arról a helyzetről, amelyet a Szovjet Szocialista Köztársaságok Uniójának Magyarország belügyeibe való fegyveres és más eszközökkel történő beavatkozása teremtett illetve a közgyűlésnek a tárgyban tett javaslataival kapcsolatos fejleményekről is be kellett számolnia. A különbizottság jelentésében szóvá tette, hogy a magyar kormány magatartása miatt nem volt lehetősége közvetlen megfigyelőállást létesíteni és fenntartani Magyarországon annak ellenére, hogy a közgyűlés erre kötelezte. A különbizottság összesen 111 tanút hallgatott ki. Kéthly Anna, aki államminiszter volt Nagy Imre kormányában, Király Béla vezérőrnagy, Budapest katonai parancsnoka, a magyar felkelés idején, valamint Kővágó József, aki október 31. és november 4. között a magyar főváros polgármestere volt, nyilvánosan tett tanúvallomást. A különbizottság okmányi anyagokat is beszerezett, a főtitkár közvetítésével felkérte a tagállamokat, hogy a birtokukban lévő és idevonatkozó értesüléseiket juttassák el hozzájuk illetve az olyan kormányokhoz, akiknek Budapesten diplomáciai képviselőjük volt külön kérelmet intéztek. Ezen kívül több nem hivatalos, kormányon kívüli szervezet szolgáltatott emlékiratot és okmányi anyagot, így például részletes tanulmány érkezett a különbizottság számára a Nemzetközi Jogászbizottságtól. Angol és magyar rádióadások anyagai, hivatalos magyar kiadványok például a Magyar Közlöny, a magyar Fehér Könyv és a magyar kormány hivatalos nyilatkozatai, magyar hírlapok, mozgófényképek is segítettek a bizottság feltáró

² SALAMON *i.m.* 385. 387.

munkáját. „A” függeléként Az ENSZ közgyűlésének 1132 (XI.) számú határozata szerepel a jelentésben.

2.2. Az ENSZ és Magyarország viszonya 1956-ban

A különbizottság jelentésének nyolcadik fejezetében, amely a részletek a különbizottság jelentésének további fejezeteiből címet viseli, a bizottság bemutatta azt a négy főbb közleményt, amelyet az ENSZ Magyarországtól 1956. október 23-a és november 7-e között kapott. Október 28-án a Magyar Népköztársaság Kormányának Nyilatkozatában (S/3691) a kormány tiltakozott az ellen, hogy a Bizottság a magyar kérdéssel foglalkozzon, így beavatkozva a Magyar Népköztársaság belügyeibe. November 1-jén kábelsürgöny érkezett Nagy Imrétől, a Minisztertanács elnökétől (A/3251), aki jelezte, hogy azonnali hatállyal felmondja a Varsói Szerződést és egyben kinyilvánította Magyarország semlegességét. November 2-án Nagy Imrének egy levelét körözték a Biztonsági Tanácshoz (S/3726). Nagy Imre levelében többek között a következőket fogalmazta meg: „hatalmas szovjet katonai kötelékek lépték át az ország határát felvonulóban Budapest felé” A Minisztertanács elnöke levelében jelezte, hogy kormánya konkrét javaslatokat tett a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok visszavonására és a Varsói Szerződés felmondására, továbbá megnevezte a két magyar kormányküldöttség tagjait. A kormány kérte az ENSZ főtitkárát, hogy szólítsa fel a nagyhatalmakat Magyarország semlegességének elismerésére és a Biztonsági Tanácsot, hogy utasítsa a szovjet és magyar kormányt a tárgyalások azonnali megkezdésére. November 7-én egy november 4-i keltezésű kábelsürgöny érkezett Kádár János és Horváth Imre aláírásával a Biztonsági Tanácshoz, amely Nagy Imre kérelmét jogerő nélkülinek minősítette. A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány ellenezte a magyar kérdés megtárgyalást mind a Biztonsági Tanács mind pedig a közgyűlés részéről, mivel álláspontja szerint a kérdés kizárólag a Magyar Népköztársaság belügyébe tartozik.

2.3. A szovjet reakció, az ENSZ különbizottság beszámolója alapján

A különbizottság jelentése kitér arra, hogy október 30-án a szovjet kormány fontos nyilatkozatot bocsátott közzé „a Szovjetunió és más szocialista országok közti barátság és együttműködés fejlesztését és megerősítését szolgáló elvekről”. A nyilatkozatban a szovjet kormány utal azokra a nehézségekre, megoldhatatlan problémákra, kimondott hibákra, amelyek még a szocialista országok közötti viszonyt is érintik. Megfogalmazták azt is, hogy a

Szovjetunió hajlandó eszmecserébe bocsátkozni a többi szocialista ország kormányaival, annak érdekében, hogy a nemzeti függetlenség, a kölcsönös haszon és a gazdasági viszonyokban való egyenlőség ne sérüljön. Ezen kívül a szovjet kormány ígéretet tett, hogy megvizsgálja a Varsói Szerződés kapcsán a szovjet csapatoknak a szocialista országokban történő tartózkodásának kérdését. A magyar eseményekre utalva a nyilatkozat kijelentette, annak érdekében, hogy megakadályozzák a helyzet további súlyosbodását a szovjet kormány utasította a szovjet katonai parancsnokságot, hogy vonják vissza a szovjet katonai kötelékeket Budapestről, ha a magyar kormány szükségesnek tekinti. A szovjet kormány a nyilatkozat szerint hajlandó tárgyalni a magyar, illetve más varsói szerződésbeli kormányokkal a magyar területen tartózkodó szovjet csapatok kérdéséről. Azonban november 1-jén a magyar kormánynak már hiteles értesülései voltak arról, hogy új szovjet katonai kötelékek érkeztek Magyarországra. Nagy Imre bekérte Andropov szovjet nagykövetet és közölte vele a szovjet csapatok tevékenysége a Varsói szerződés megsértésével egyenlő. A szovjet nagykövet tudomásul vette a tiltakozást és ígéretet tett, hogy azonnali választ fog kérni a kormányától. Még aznap este a Budapesten szolgálatot teljesítő diplomáciai missziók vezetőit a Külügyminisztériumba idézték és szóbeli jegyzékben közölték velük Nagy Imrének a szovjet nagykövethez intézett tiltakozását, a semlegességi nyilatkozatot és azt a folyamodványt, amelyben Magyarország semlegességét a négy nagyhatalom védelme alá helyezték. Azonban november 2-án a szovjet csapatok Magyarországon hadmozdulatokat hajtottak végre, vasútállomásokat, vasútvonalakat vettek birtokba, amely ellen Nagy Imre szóbeli jegyzékben tiltakozott. Az ENSZ különbizottság jelentésében megfogalmazta, hogy mit remélt a magyar kormány és a magyar nép az Egyesült Nemzetektől. A Nagy-kormány a forradalmi szervezetek támogatásával igyekezett megnyerni az ENSZ segítségét a felkelés nemzetközi célkitűzéseinek megvalósításához valamint az ENSZ-en kérte a főbb hatalmak támogatását is. Felmerült, hogy Nagy Imre személyesen megy el az ENSZ-hez, de végül úgy döntöttek, hogy Nagy budapesti jelenléte fontosabb. A kormány remélte, hogy az ENSZ egy küldöttségének, vagy magának a főtitkárnak személyes látogatása elháríthatná a szovjet fegyveres előrenyomulást és a kormány végleges megdöntését. Abban reménykedtek, hogy az ENSZ a közel-keleti helyzethez hasonlóan kibocsát egy tűzszünetre szólító felhívást, vagy kiküld egy ENSZ különítményt. A katonai beavatkozást, ami általános háborúhoz vezetett volna szinte valamennyi, a Bizottság által kihallgatott tanú elutasította, úgy gondolták a politikai fellépés elegendő lett volna.

2.4. Emberi jogok 1956-ban, Magyarországon az ENSZ különbizottság beszámolója tükrében

A jelentés tizennegyedik fejezete az emberi és az alapvető szabadságjogok sérelmével foglalkozik. Ebben a fejezetben a különbizottság néhány, olyan egyéni jogokat érintő problémával foglalkozott, amelyek különösképpen súlyosnak és jelentősnek talált. A szovjet hadsereg második beavatkozása során a brutalitás és a kegyetlenkedés számos esetben testet öltött a szovjet csapatok részéről. A tanúk beszámolója alapján a bizottság megtudta, hogy a szovjet katonák péküzletek, élelmiszerboltok előtt sorban álló civilekre lőttek, valamint mentőkocsikra, vöröskeresztes járművekre, a bennük ülő orvosokra, ápolónőkre lövöldöztek. A támadások nők és gyermekek halálát okozták. Az ÁVH és a szovjet katonaság a vörös kereszt jelképeit illetéktelenül használta, továbbá a fehér zászlót és a megadásra emelt kezeket sem tartották tiszteletben. Annak ellenére, hogy Kádár János november 4-én rádióbeszédében ígéretet tett, hogy „a kormány nem fogja eltérni, hogy munkásokat bármiféle ürüggyel üldözőbe vegyenek, amiért részt vettek a közelmúlt eseményeiben” a szovjet haderő miután a fegyveres ellenállás befejeződött házról-házra kutatta azokat, akiket fegyverviseléssel gyanúsítottak, az elfogottakat agyonlőtték, vagy deportálták illetve börtönbe vetették. Novemberben a kormány és az Elnöki Tanács számos törvényerejű rendeletet és kormányrendeletet adott ki „a büntető perrendtartás egyszerűsítésére” és, hogy újfajta rögtönítélő bíraskodást vezessenek be. Rögtönítélő bíróságok döntöttek kezdetben a következő bűncselekményekről: szándékos emberölés, gyűjtogatás, rablás, fosztogatás és bármiféle bűncselekmény, amelyet lőfegyverek illetéktelen használatával követtek el, ideértve az előbbi bűncselekmények elkövetésének kísérleteit. Később további bűncselekményekről is ezek a bíróságok döntöttek így például: közművek illetve a lakosság létfontosságú szükségleteit ellátni hivatott nemzeti vállalatok szándékos megrongálása, lőfegyverek, lőszer, robbanószerkezetek vagy robbanóanyagok engedély nélküli birtoklása. Új, homályos tartalmú büntető tényállásokat is bevezettek, mint például szervezkedés a népköztársaság, vagy a népi demokratikus rend tényállást. A rögtönítélő bíróságok ítéleteivel szemben perorvoslatnak nem volt helye. Az államügyésznek jogában állt a vádlottat vádirat vagy előzetes értesítés nélkül is a rendkívüli tanács elé állítani. Az ügyész a tárgyaláson szóban emelhetett vádat, amely akadályozta a vádlottat abban a jogában, hogy a védelmet megfelelően előkészítse. A különbizottságot a tanúk beszámolója alapján mélyen megrendítette, hogy egy felsőbbiséget nélkülöző rendőri karhatalom, az ÁVH, hogyan sérti meg az emberi jogokat, hogyan akadályozza meg a független intézmények működését. A bizottság tudomást szerzett a szervezet tevékenységéről, a terrorról, amelyet eszközül felhasználva

uralkodnak a lakosság felett. 1956. október 23-a eseményei reménnyel töltötték meg az embereket. A diákok boldogan vonultak fel az utcákon, hiszen életükben először a tüntetésük nem volt kötelező. Az újságok, rádióadások hangja felszabadult, mind azt ígérték, ezután csak „az igazságról és csakis az igazságról” fognak beszámolni. A forradalmi szervezetek programjaikba felvették az emberi jogokat, sokan utalva az Egyesült Nemzetek alapokmányára. Nagy Imre kormánya eltörölte az ÁVH-t, megszüntette az egypártrendszert, amnesztiát hirdetett, Mindszenty bíboros pedig kiszabadult a fogságból. Az emberek bíztak abban, hogy a sikeres népi forradalom következtében a politikai és alapvető szabadságjogok ezentúl biztosítva lesznek Magyarországon. A forradalom erőszakos elnyomása, ezen reményeknek véget vetett. A különbizottság a jelentését azzal zárta, hogy a Szovjetunió behatolása egy másik állam területére azzal a bevallott szándékkal, hogy annak belügyeibe avatkozzék, nemzetközi aggodalom tárgyát képezi.³

3. A Nyugat válasza

A hidegháború idején hangoztatott elmélet szerint a kommunista rendszerek belülről megdönthetetlenek, azonban magyar forradalom ezt az elméletet végleg megcáfolta. A magyar forradalomnak ezen, legközvetlenebb hatása világtörténelmi jelentőségűvé avatja az 1956. októberi eseményeket.⁴

Bibó a Magyarország helyzete és a világhelyzet című emlékiratában kijelenti, hogy botránya a magyar helyzet a nyugati világnak. A nyugati világ évek óta hangsúlyozta Bibó szerint, hogy a kelet-európai országok nem maguk választották és nem kívánják a szovjet segítséggel bevezetett kormányformát, arra bátorítva ezzel a kelet-európai országok lakosait, hogy el kell jutniuk egy maguk választotta kormányformához. A biztatások azt az ígéretet hordozták magukban, hogy amennyiben a világpolitikai helyzet és a népek komoly fellépése lehetővé teszik a nyugati világ teljes politikai, gazdasági, erkölcsi erejével támogatni fogja a népek függetlenedési törekvéseit. Bibó

1. ábra: 1956-ban a Times magazin az év emberének a „magyar szabadságharcost” választotta. Forrás: CHALIAPIN, Boris, Times magazine cover, 1957.

³ ENSZ Különbizottság jelentése, 1956

⁴ FEHÉR Ferenc – HELLER Ágnes, *Egy forradalom üzenete- Magyarország 1956*, Kossuth kiadó, Budapest, 1989. 27.

kijelentette, hogy a magyar forradalom megteremtette egy ilyen tárgyú politikai alku minden feltételét és jogcímét. Azonban az ENSZ és a benne részes nagyhatalmak csak ünnepélyes és határozatlan határozatokat tudtak hozni a magyar kérdésben.⁵

3.1. A szocialista válasz

A magyar forradalom Nyugat-Európa kommunista pártjaira kevés hatást gyakorolt. A Dán Kommunista Párt kivételével többségük sietett támogatásáról biztosítani a Szovjetuniót, annak ellenére, hogy az erőszakkal leverte a háború utáni időszak első európai általános munkássztrájkját.⁶ Az Olasz Szocialista Párt azonban a magyar forradalom okán szakított korábbi szövetségesével az Olasz Kommunista Párttal.⁷ A magyar forradalom szovjet katonai leverése miatt a nyugat-európai értelmiség tömegesen hagyta ott a kommunista pártokat. Számukra a kommunista mozgalom elveszítette kulturális hegemóniáját, hiszen ha egy pártot az értelmiség magára hagy, azzal bizonyítja, hogy az adott párt képtelen az új társadalmi megoldásokra.⁸ A folyamat Franciaországban is lezajlott, ahol a kommunista párt elszigetelődött a francia közvélemény előtt, miután a magyarországi eseményeket fasiszta ellenforradalomnak bélyegezték. Neves történészek, írók, irodalmárok és filozófusok döntöttek úgy, hogy kilépnek a francia kommunista pártból. A legnyilvánvalóbb veszteség azonban a „haladók” vagy más néven „útitársak” elfordulása jelentette. Ők olyan értelmiségiek, újság szerkesztők, tömegszervezetek tagjai voltak, akik bár szimpatizáltak a kommunista eszméssel nem voltak a párt tagjai.⁹

3.2. 1956 és Lengyelország

1956 őszén a magyar és lengyel társadalmi erők között egy bár nem formális, de kézzel fogható szövetség jött létre. A magyar forradalom leverése után Bibó István így fogalmazott, hogy bár most sokan sajnálkoznak a magyar forradalom eszméletlen lendületén, mellyel túlfutott például a lengyel akció mértékén, de a lengyel és a magyar ügy kölcsönhatásban voltak, éppen a magyar ügy okozta megrökönyödésnek volt köszönhető, hogy a lengyel meg tudott

⁵ FEHÉR-HELLER *i.m.* 47-48.

⁶ FEHÉR-HELLER *i.m.* 80.

⁷ FEHÉR-HELLER *i.m.* 83.

⁸ FEHÉR-HELLER *i.m.* 84-85.

⁹ KLENJÁNSZKY Sarolta, *Az 1956-os magyar forradalom és leverésének visszhangja a francia kommunista mozgalomban*, Aetas, 21. évf. 2006/1. 19. 33-34.

állni ott ahol megállt. Adam Michnik radikális lengyel demokrata így fogalmazott: „Nagy Imre segélykiáltása és a nyugati kormányok azt követő hallgatása nagyon is egyértelművé tették, hogy a jaltai egyezmények lényegileg továbbra is érvényben vannak, s ha mi nem segítünk magunkon, senki sem fog segíteni rajtunk.”¹⁰

3.3. Jugoszlávia, Románia és Csehszlovákia álláspontja

A jugoszláv vezetés bár lehetősége lett volna a magyar ügy támogatására, nem tette azt meg. Tito 1956. november 11-i pulai beszédében gyakorlatilag formálisan jóváhagyta a szovjet intervenciót és a Kádár-kormányt.¹¹

Romániának a magyar forradalom gyors és represszív felszámolása állt az érdekében. A román vezetés önként vállalkozott arra, hogy Nagy Imrét és csoportját Romániába deportálják. A magyar és szovjet megbízottak mellett román „felügyelők” is kivették a részüket a csoport tagjainak „megdolgozásában”. Aggodalmuknak az is okot adott, hogy a háború után először kellett egy magyarbarát politikai aktivitás kibontakozásával szembesülniük a kolozsvári és bukaresti egyetemeken. A sietős megtorlóhullám ezúttal a magyar kisebbségen kívül fiatal román értelmiségieket is sújtott.¹²

Csehszlovákiában a magyar eseményekre az egyedüli reakció egy a Novotny-vezetés mellett kiálló titkos határozat volt. Bulgáriában a moszkvai határozatok automatikus jóváhagyása történt meg, Albánia azonban már nyíltabban lázadott. A magyar forradalom hamar tabutémává vált a keleti blokkon belül, legtöbbször még az emlékét is igyekeztek kitörölni. A forradalom leverése az oszd meg és uralkodj politikáját is elősegítette a keleti blokkon belül. Romániában, Csehszlovákiában és a Szovjetunióban a kommunista vezetés sovinszta magyarellenes kommunikációt folytatott. Varsói Szerződés erőit azonban nem merték még 1956-ban a lázadó Magyarország ellen mozgósítani. A lengyel hadsereget megbízhatatlannak tartották egy Magyarország elleni támadás kapcsán, a román és csehszlovák csapatok bevonása pedig felszíthatta volna a paraszti gerillaháborút és mélyíthette volna a nemzetek közötti gyűlöletet. A kelet-német hadsereg bevetésének szimbolikus jelentése lett volna alig több mint tíz évvel a második világháború után, amelyet nem kockáztatott meg a szovjet vezetés.¹³

¹⁰ FEHÉR-HELLER *i.m.* 93-94.

¹¹ FEHÉR-HELLER *i.m.* 98.

¹² FEHÉR-HELLER *i.m.* 104.

¹³ FEHÉR-HELLER *i.m.* 106-108.

3.4. A forradalom hatása Kínára és a Szovjetunióra

November 1-jén Pekingben a kínai vezetés elégedetten nyilatkozott a szovjet deklarációról. Majd november 4-én elsők között üdvözölték a magyar forradalom szétverését és a „hős szovjet haderőt”. Ettől kezdve a kínai vezetők minden nemzetközi kommunista konferencián és tanácskozáson a magyar konszolidáció lehető legnegatívabb, legerőteljesebb kieroszakolása melletti álláspontot képviseltek.¹⁴

A szabad és demokratikus nyilvánosság hiánya miatt nehéz kutatni, hogyan fogadták a közép-és kelet európai társadalmak az 1956-os eseményeket. A totálisan kontrollált írott politikai sajtó és rádió mellett az ötvenes évek közepén a második vagy alternatív nyilvánosság, azaz a szamizdat még nem terjedt el a keleti blokkban. Az 56-os események forrásául szolgálhatnak azoknak a szovjet katonáknak a beszámolóí, akik 1956 őszen megjárták Magyarországot. Azonban ezek a katonák tapasztalataikat valószínűleg csak közvetlen környezetükkel osztották meg, ha egyáltalán mertek beszélni róluk. Nem feledkezhetünk meg viszont egy nem nyilvános forrásról, amelyet csak a szovjet rendszer összeomlása után lehetett megismerni, hiszen a hatalom a társadalom jelentős hányadát figyeltette meg titokban. Egy besúgó jelentéséből tudhatjuk például, hogy Lev Landau Nobel-díjas orosz fizikus, mikor beszélgetőpartnere a szovjet intervenció szükségessége mellett érvelt, így reagált: “Hogyan hihet ezeknek? Maga a hóhéroknak hisz? Ezek hóhérok, ocsmány hóhérok!” Oroszországban további titkosszolgálati anyagok, ügyészégi és bírósági eljárásokkal összefüggő dokumentumok bizonyítják, hogy nem Landau volt az egyetlen, akit nem győzött meg a magyarországi események kapcsán hangoztatott hivatalos álláspont, sokan közülük hangot is adtak véleményüknek. Ebből következik, a téma egy újabb jelentős forrásanyaga, mégpedig a “szovjetellenes agitáció és propagandáért” elítéltek bírósági anyaga. Ezen dokumentumoknak és statisztikáknak köszönhetően könnyebb megállapítani a társadalmi ellenszegülés mértékét, azonban arról nem felejtkezhetünk el, hogy nem tudjuk hányan lehettek azok, akik elítélték a szovjet intervenciót, de véleményüket a hatalomtól való félelmük miatt titokban tartották¹⁵

4. 56 és az olimpia

A második világháború után kialakult kétpólusú világrendszer a nemzetközi sportra is hatással volt. Az 50-es évektől az olimpiai játékok is az Egyesült Államok és a Szovjetunió

¹⁴ FEHÉR-HELLER *i.m.* 110-111.

¹⁵ SZ. BÍRÓ Zoltán, *1956 nem-hivatalos visszhangja a Szovjetunióban*, 2006

véget nem érő versengésük színterei lettek. Ahogy nőtt a versenyekkel kapcsolatos érdeklődés és sajtóvisszhang a politika egyre többször használta fel eszközüül az olimpiai játékokat. A bojkottok váltak a leggyakoribb nyomásgyakorló és tiltakozó formává, ilyenkor az egyes országok csapatai távolmaradásukkal tiltakoznak valamely politikai esemény miatt vagy valamilyen cél elérése érdekében. Az 1956-os melbourne-i játékokhoz kapcsolódik az első olimpia bojkott, amikor is három esemény miatt maradtak távol nemzeti csapatok. Svájc, Spanyolország és Hollandia közölte, hogy a szovjet csapatok Magyarország elleni inváziójára reagálva, tiltakozásként sportolók nem vesznek részt az eseményen. A magyar versenyzők dacára a magyarországi történéseknek, ott voltak Melbourne-ben és kilenc aranyérmét nyertek. Sok magyar sportoló az olimpiai játékok befejezése után nem tért vissza hazájába. Egyiptom, Libanon és Irak a Gázai övezet és a Sínai-félsziget izraeli megszállása elleni tiltakozásul mondta le a részvételt, a Kínai Népköztársaság pedig azért, mert tajvani Kínai Köztársaság engedélyt kapott a részvételre, a kínaiak ezt a gesztust az „egy Kína elv” megsértéseként értelmezték. A játékok végén egy kínai kamasz John Jan Wing hagyományteremtő javaslatára a záróünnepségen a nemzetek sportolói, merev formaságok nélkül együtt vonultak fel, ezzel jelképezve a világ népeinek összetartozását.¹⁶ A melbourne-i olimpia kapcsán sokaknak a „melbourne-i vérfürdő” jut először az eszébe. A magyar-szovjet vízipóló mérkőzés szimbolikussá vált, hiszen az akkor már eltiport forradalom kis országát képviselő vízilabdázók legyőzték a világ nagy részének szemében agresszorként számon tartott óriáshatalom csapatát. A mérkőzés hevében egy szovjet játékos arcul ütötte Zádor Ervint, akinek vérző arcáról készült emlékezetes fotó bejárta a világsajtót.¹⁷ A „vér a vízben jelenet” más körülmények között egy nem túl súlyos sportbaleset lett volna, azonban annak politikai szimbolitása miatt az extázisban szurkoló, magyarokkal szimpatizáló tömegben elszabadultak a szovjetellenes indulatok. A mérkőzést nem lehetett befejezni, így a bíró magyar győzelemmel lefújta a találkozót. A nézők a magyarokat ünnepelték, míg a szovjet játékosokat rendőröknek kellett kimenekíteni az uszodából. Jugoszlávia legyőzésével a magyar vízilabda válogatott aratta a végső győzelmet 1956-ban Melbourne-ben.¹⁸

¹⁶ RUBICONLINE, *A melbourne-i olimpiai játékok bojkottjai*, 2016

¹⁷ ACKERMANN Sándor, *1956: olimpia a konfliktusok árnyékában*, 2016.

¹⁸ SZEGŐ Péter, *Víziladatörténet: nagy dobásaink*, 2008.

Összefoglalás

Dolgozatomban egy átfogó képet szerettem volna festeni az 1956-os magyarországi forradalom külföldi visszhangjáról. Fontosnak tartottam, hogy a nemzetközi politikai életre gyakorolt hatása mellett azt is bemutattassam, az egyes országok közvéleménye, hogyan reagált az 56-os eseményekre. Hangsúlyosan foglalkoztam azzal, hogy a legjelentősebb nemzetközi szervezet, azaz az ENSZ milyen intézkedéseket hozott a magyarországi válsággal kapcsolatban. Az ENSZ különbizottsága egy rendkívül részletes, és objektív jelentést készített el, amelyben feltárták a magyarországi folyamatokat, azonban az ENSZ azon kívül, hogy évekig napirenden tartotta a magyar kérdést, érdemi segítséget nem tudott illetve nem akart nyújtani a diktatúra áldozatainak. Érdeemes foglalkozni azzal, hogyan viszonyult a külföldi értelmiség a magyar forradalomhoz, különösképpen érdekes bemutatni milyen reakciókat váltott ki a szovjet agresszió a nyugati kommunista értelmiség körében. Publikációmban erre a kérdésre is kitérek, valamint arra, hogyan befolyásolta a forradalom a melbourne-i olimpiát.

Abstract

International reaction of the Hungarian Revolution of 1956

The Hungarian Revolution of 1956 had an impact on the world. The governments of the western and eastern countries and the United Nations responded diversely to the events in Hungary. Time magazine named the Hungarian Freedom Fighter the Man of the Year for 1956. At the Melbourne Olympics in 1956, the Soviet handling of the Hungarian uprising led to a boycott by Spain, the Netherlands, and Switzerland. In my essay I would like to present the various international reactions onto the Hungarian revolution.

Irodalomjegyzék

ACKERMANN, Sándor (2016): 1956: olimpia a konfliktusok árnyékában,

In: www.mult-kor.hu, 2016.08.01.

<http://mult-kor.hu/1956-olimpia-a-konfliktusok-arnyekaban-20160801>

(letöltve 2017. 01.13)

CHALIAPIN, Boris (1957) Times magazine cover,

In: www.time.com

<http://content.time.com/time/magazine/0,9263,7601570107,00.html>

(letöltve 2017. 02. 11.)

ENSZ Különbizottság jelentése, 1956

FEHÉR Ferenc – HELLER Ágnes (1989): Egy forradalom üzenete- Magyarország 1956,

Kossuth kiadó, Budapest, 27-111.

KLENJÁNSZKY, Sarolta (2006): Az 1956-os magyar forradalom és leverésének visszhangja a francia kommunista mozgalomban, Aetas, 21.évf. 2006/1. 19. 33-34.

RUBICONLINE (2016): A melbourne-i olimpiai játékok bojkottjai,

In: www.rubicon.hu 2016.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_melbourne_i_olimpiai_jatekok_bojkottjai/

(letöltve 2017. 01.13.)

SALAMON, Konrád (2014): Tizenkét nap szabadság 1956 - Az első antikommunista

forradalom, Magyar Napló Kiadó Kft., Budapest, 383.385.387.

SZ. BÍRÓ, Zoltán (2006):1956 nem-hivatalos visszhangja a Szovjetunióban,

In: www.ketezer.hu 2006.

<http://ketezer.hu/2006/10/1956-nem-hivatalos-visszhangja-a-szovjetunioban/>

(letöltve 2017.02.02.)

SZEGŐ, Péter (2008): Vízilabda történet: nagy dobásaink,

In: www.hvg.hu 2008.08.07

http://hvg.hu/olimpia/20080806_olimpia_vizilabda_magyarorszag

(letöltve 2017.02.02)